

CITESC, DECI, EXIST!...

Vlad POHILĂ

Doar parțial mi-a servit ca punct de plecare pentru acest articol dictonul lui René Descartes (1596-1650): Je pense, donc je suis, tot de el tradus și în latină, ca să devină mai cunoscută tocmai această versiune: Cogito, ergo sum.

Deși cugetarea filozofului francez e un serios prilej de meditație, totuși, alte gânduri m-au determinat să înșir rîndurile ce urmează. Vorba e că, odată cu trecerea anilor, tot mai des mă întreb: ce?, cum?, unde?, cît? – citesc copiii și tinerii noștri, și mă refer acum la odrasle ale unor rude apropiate, prieteni, colegi, vecini, cunoștințe. Ca și pe alți concetățeni și colegi de breaslă, adeseori mă bate gîndul că această vastă categorie de cititori – copiii, adolescenții, tinerii – citesc mai puțin, dar, esențial, citesc haotic, fără a avea niște repere clare, din simplul motiv că nimeni nu le pune la dispoziție vreo închipuire de sistem, măcar, al lecturii.

Că tinerii și copiii – și la noi, și în alte părți – citesc mai puțin, sînt și nu prea sînt de acord cu asemenea păreri, de obicei, generalizate: am mai scris, am mai vorbit pe această temă și rămîn un adept al opiniei că acum se citește nu mai puțin decît în trecut (în copilăria, adolescența și tinerețea generației mele, bunăoară). Atîta doar că altele sînt modalitățile de a lectura; altele sînt interesele, gusturile, preferințele, necesitățile, prioritățile în ceea ce urmează (doresc sau trebuie) să citească ei. Ceea ce unor alde mine pare și acum a fi o îndeletnicire neserioasă ori ineficientă – a citi în internet (nu informații, ci texte de literatură artistică: poezii, povestiri, piese dramatice și chiar romane) – pentru mulți „copii ai generației net” este un lucru absolut firesc, cotidian, indispensabil. Cu aceasta, problema e ca și rezolvată: tinerii citesc relativ mult; problema (dacă aceasta e o problemă) rămîne doar la compartimentul eficienței și simplei plăceri de a lectura, pe de o parte – pe ecranul calculatorului, al tabletei sau al unei forme și mai sofisticate de computer modern, respectiv, pe de altă parte – din cartea tipărită, așa cum fac pămîntenii de vreo cinci-șase secole deja.

Adevărata problemă se „ascunde” în întrebările enumerate ceva mai sus, cu deosebire ce și unde citesc reprezentanții tinerei generații. (Facem abstracție, în acest context, de lecturile adulților, pornind de la ideea că această categorie în genere rămîne fidelă stilului și metodelor vechi, „clasice” de a se familiariza cu lumea cărților.)

La întrebarea Ce mai citesc copiii și tinerii, în prezent? nu vom putea găsi un răspuns univoc nici măcar în urma celui mai minuțios sondaj sau a celei mai amănunțite anchete sociologice. Pur și simplu, gusturile actualilor cititori s-au diversificat într-un chip surprinzător, uimitor chiar, cel puțin din două motive: pe de o parte, ele – gusturile, preferințele, opțiunile de lectură – se raportează la schimbările ce se produc în învățămînt și în evoluția generală a societății; pe de altă parte, au căzut definitiv barierele sau bornele ce împărțeau lecturile în „permise” pentru o vîrstă anume și „recomandabile pentru mai tîrziu”. Bunăoară, ce se considera cu 30-40 de ani în urmă literatură erotică, nerecomandabilă adolescenților crescuți, în genere, într-un spirit pudic, dacă nu chiar puritan, acum se studiază în clasele superioare de liceu, se discută public, se dezvoltă în eseuri sau alt fel de compoziții literare fără de care e dificil să treci examenul la „bac”. Totodată, aceiași liceeni, sînt puși în situația de a citi, a studia, a comenta, a reflecta despre „hățișurile” managementului – ceva de neconceput, iarăși, cu un sfert de veac în urmă, cînd așa ceva era apanajul doar al studenților de la facultățile de economie ale Politehnicii sau ale unor Universități.

Ne referim, evident, la acea categorie de copii și tineri care, dintr-un motiv sau altul, citesc – relativ mult, relativ întruna, relativ eficient. Însă, chiar și cel mai optimist adept al lecturii ca panaceu va recunoaște că numărul acestora este doar relativ mare; că mai sînt copii și tineri care nu citesc decît episodic, numai atunci cînd sînt puși în fața unei necesități imperioase, a obligativității de a citi ceva: de pildă, cînd fără a cunoaște conținutul a vreo zece creații literare clasice, riscă să pice un colocviu sau un examen.

Care e vina acestor copii și / sau tineri ce nu citesc, de ce nu au tragere de inimă pentru lectură? A-i acuza de lenevie, de lipsă de curiozitate sau de alte rele similare – este cel mai simplu. Vina cea mare revine, totuși, neșansei copilului sau tînărului din această „categorie” de a fi crescut într-o familie „cititoare”; că nu a fost îndrumat corect, argumentat, de către învățător sau de către profesor; că nu a avut inspirația de a merge la biblioteca publică situată cel mai aproape de locuința părintească sau de școala unde învață. Tocmai această triadă: familia – școala – biblioteca, constituie factorii de bază pentru formarea micului, apoi tînărului cititor, apoi și a celui ce se numește în literatura de specialitate homo legens – omul cititor, omul pasionat de lectură. Fiecare element al sus-numitei triade își are rostul ei și posibilitățile proprii de a contribui la cultivarea interesului, a gustului, a atracției, a pasiunii pentru citit și fericire de cei care au avut șansa de a beneficia de avantajele pe care le oferă respectiva triadă sau măcar una din componentele ei. Și vai de cel care nu s-a

bucurat de această șansă, ori a respins-o aprioric, arogant că, vezi Doamne, le-ar ști pe toate, iar cititul nu ar fi o îndeletnicire de căpătii, de primă necesitate sau măcar de însemnătate secundă pentru om.

La modul ideal, cel puțin în una din cele trei componente ale triadei familia – școala – biblioteca trebuie să le explice, dacă nu să le inducă cititorilor începători că există o bucurie a lecturii, o mare satisfacție sufletească ce derivă din cititul cărților. Este bucuria descoperirii, a revelației, dar și a unor puternice și complexe trăiri, pe care nu ți le poate procura decât parțial filmul sau teatrul, muzeul sau spectacolul; și nici pe departe nu le poate pune la dispoziție discoteca sau videoteca. Risc să spun că oamenii care nu citesc, care se feresc de cărți, nu-și trăiesc din plin viața, chit că, pînă prin sec. XVII-XVIII, majoritatea absolută a oamenilor, inclusiv conaționali noștri, se descurcau perfect, își trăiau viața fără a cunoaște foșnetul paginilor de carte. Să nu uităm însă că pe atunci știința de carte, cunoștințele, sursele de cunoaștere, se aflau încă la periferia necesităților spirituale ale celor mai mulți, în cel mai bun caz ei se limitau la citirea unei cărți – Biblia sau Sfânta Scriptură – restul mulțumindu-se cu „lecturi sonore” la biserică, duminicile sau la marile sărbători peste an. Ori captînd din comunicarea vie, din schimbul de știri, noutăți, sfaturi și idei fie la șezători sau clăci, fie la bîlciuri, fie la „un pahar de vorbă” cu oamenii mai bătrîni și mai înțelepți, care, de regulă, erau niște surse inepuizabile de cunoștințe și de inspirate creații pe care acum le numim folclorice, adică, derivate din înțelepciunea populară.

Revenind la subiectul nostru de bază, e de menționat că pentru formarea unui tînăr cititor contează și faptul ca el să fie ferit de cărți proaste – prin conținut, prin mesaj, prin limbaj și chiar ca prezentare artistică. O carte proastă – nu degeaba numea Immanuel Kant asemenea tipărituri „otravă intelectuală” – poate strica pentru multă vreme, dacă nu iremediabil, gustul pentru lectură. Dar cum să-l nimerim pe un copil sau pe un adolescent, cum să stabilim cu o oarecare precizie ce este pentru el bun și ce este prost în sfera lecturilor? Aici nu pot exista rețete generale, decât testarea pe care o trec cărțile lecturate anterior, prin „filmul” unui număr cît mai mare de semeni. Contează mult și felul cum este recomandată o carte: părinții, învățătorii, profesorii, și, firește, bibliotecarii, știu cel mai bine ce ar putea să placă și ce ar displăcea unui cititor începător. Un prim, eventual, eșec: cartea recomandată nu a fost pe placul copilului sau tînărului cititor – nu poate fi și un prilej de deznădejde sau de dezarmare. Doar cel care a recomandat cartea „cu ghinion”, știe încă alte zece cărți ce merită atenția potențialilor tineri cititori și va propune celui decepționat o altă lucrare, mai incitantă chiar și prin titlu, sau poate prin numele însuși al autorului – în asemenea caz se impune o scurtă prezentare a scriitorului.

Nu sînt puține cazurile cînd copiii, dar cu deosebire tinerii, invocă drept motiv al absenței lor la „masa cititului” criza de timp. Astăzi, probabil, abia de există un procent-două de pămînteni care s-ar lăuda că au timp berechet pentru toate. Totuși, lipsa vremii pentru lectură, și mai ales pentru multe lecturi – fie din necesitate, fie din interes, fie din plăcere – este, indiscutabil, o problemă cu care se confruntă multă lume. În această situație, s-a și ajuns la cititul rapid, „în fugă” sau „pe diagonală”, opus cititului „în profunzime” – pe îndelete, atent, poate chiar cu creionul în mînă. Uneori cititul „pe diagonală” este o necesitate, o salvare, o ieșire din situație, bunăoară, cînd trebuie să ne facem o simplă, sumară, aproximativă imagine despre o carte, cu un sfert de oră înainte de lansarea ei, iar tu ești constrîns de împrejurări ca să spui ceva despre respectivul volum. Printre altele, astfel de lectură „în fugă” poate fi, de multe ori, imbold pentru o lectură atentă, cu o proximă ocazie. Un bibliotecar, ca și un cadru didactic, va spune cititorului grăbit că se poate recurge și la cititul „pe diagonală”, dar oricum e bine să dăm preferință lecturilor „în profunzime”. Din simplul motiv că încă nu s-a auzit să iasă ceva temeinic dintr-o cunoaștere superficială, or, lecturile „în fugă”, de obicei, nu pot avea efectul celor făcute cu atenție, pe îndelete, măcar și din pricina că emoția – element primordial, alături de cunoaștere, la cititul cărților – nu are cum ne copleși decât la o familiarizare atentă, aprofundată cu un text beletristic.

Orice reprezentant al triadei de care am amintit mai sus, familia – școala – biblioteca, în special dacă acesta este el însuși un cititor pasionat, trebuie să găsească prilejul (dar și mai bine: prilejuri, cît mai multe ocazii) să lămurească cititorului începător și neîncrezător în puterea cărții că lecturile dețin un rol de frunte în formarea omului, în devenirea lui din copil sau adolescent – în cetățean impecabil, specialist de forță, intelectual demn de admirația celor apropiați și a obștii, în fine, bun familist. Lipsa lecturilor este categoric păguboasă, dăunătoare, dar excesul de lecturi?...

Poate oare dăuna cuiva atracția, pasiunea pentru citit, faptul că „devorează” noi și noi cărți, uneori în detrimentul altor ocupații ce ar părea mai plăcute, mai eficiente? Am pus și această întrebare, aparent nepotrivită în contextul articolului nostru pentru că mi-a fost dat să aud și îndoieli sau chiar supărări în ceea ce privește numărul în creștere continuă al cărților pe care le citim. Cineva – un om deștept, de altminteri – a făcut o descoperire „gravă” la filozoful Seneca: acesta, cică, s-ar fi referit, printre altele și la dauna „cîtitului

excesiv”. Posibil să fi avut și asemenea gând marele învățat antic, dar mai curînd se referea la excesul de citire a cărților proaste, inutile, de o calitate artistică și ideatică suspectă – după cum am convenit, sînt și de acestea destule și e bine ca tinerii și copiii să fie feriți de ele. Mie unuia acest „argument” la autoritatea lui Seneca mi-a amintit de naivitatea agresivă a unui tată (țăran sau orășean, nu contează) care nu voia să-și lase fiul să meargă la facultate (sau la doctorat), atenționîndu-l defel părintește: „Cît ai să mai citești? Mai oprește-te! Nu v-a învățat la școală ce a pățit Eminescu din pricina că citea întruna?!...”

„Citesc, deci, exist”, nu poate deveni un principiu, nici măcar o deviză pentru oricine, pentru toată lumea. Oricine însă trebuie să conștientizeze clar că între verbele a citi și a exista este o tainică, dar totuși, strînsă, legătură. A citi ce trebuie pentru meseria ta, pentru avansarea ta în carieră, dar și pentru curiozitatea sau plăcerea ta înseamnă că îți faci o existență mai plină și mai sigură. Măcar și din acest motiv este bine să tindem a strînge și mai mult relația dintre cele două verbe. Am convingerea că: „Citesc, deci, exist” nu e doar o spusă metaforică, ci obiectul unei mîndrii justificate, dătătoare de încredere și de puteri noi într-o societate și într-o vreme cînd maladia socială numită debusolare cucerește mai greu sesizabil, dar tot mai agresiv, noi și noi segmente ale vieții noastre.